

Új városok könyvtárai

Még csak nevében városi Szentgotthárd könyvtára!

A magyar közművelődési könyvtárügy története egyben a gyakori átszervezések története is. Tegyük hozzá, minél kisebb egy könyvtár, annál inkább ki volt téve a felülről jobbitó szándékkal elhatározott átszervezéseknek. A falusi könyvtárügyben jószerivel hosszabb időt tesznek ki a szervezeti módosítások, mint az egyenes vonalú fejlődés korszakai, de a nagyobb települések könyvtárai sem úszták meg kacsaringók nélkül. Az új városok könyvtáraitól a *Könyvtárosban* megjelent írásokat olvasgatva az is kiderül, hogy az immár „B”-típusú, de jogállásuk szerint korábban községi könyvtárak is szenvedő alanyai voltak a magyar közigazgatási rendszer változásainak.

Mindezek Szentgotthárdon jutottak eszembe, ahol *Gáspár Boldizsárral*, a városi könyvtár igazgatójával beszélgetve elevenítettük fel az intézmény múltját. Mint mondja, szívesen emlékeznék arra, hogy a település könyv- és olvasáskultúrájának kezdetei a múlt században gyökereznek. 1843-ban alakult a progresszív célú *Olvasó-egyesület*, 1882-ben pedig már *Polgári Olvasókör* is működött Szentgotthárdon, mindkettő számottevő könyvtárral és választott könyvtárossal. Ha a szentgotthárdi polgároknak nem is volt hozzá sok közülük, de említést érdemel a cisztercita monostor 17. században alapított könyvtára, amelyet sokáig a környék legnagyobb gyűjteményeként tartottak számon. Állománya 1900-ban 5862, 1930-ban 7460 kötetre rúgott.

Viszonylag nagy könyvtára volt a múlt században alapított gimnáziumnak is. 1909-ben például az 1469 kötetes állományból 4156-ot kölcsönöztek. A különféle, hosszabb-rövidebb életű egyesületek is létesítettek kisebb könyvgyűjteményeket, de ezek hatása csak szűk körű lehetett. A második világháború a gotthárdi könyvtárakat is elsodorta, a háború után, a fényes szellők időszakában azonban sorra alakultak az apróbb könyvtárak — a munkásság jóvoltából, elsősorban a gyárakban.

A mai városi könyvtár előtörténete 1954. augusztus 1-én kezdődött a járási könyvtár megnyitásával. A három évtizedes fejlődés nem volt egyenes vonalú: jó és kedvezőtlen szakaszok váltogatták egymást, de az intézmény mindig úrrá tudott lenni gondjain, teljesítette feladatát. Tisztelettel elevenítettük fel a könyvtár első vezetőjének, a néhány éve elhunyt *Puskás Sándornénak* kitartó és igényes könyvtárszervező tevékenységét. A szentgotthárdi könyvtárban kikísérletezett úgynevezett *irányított letéti rendszer* az első igazán sikeres változata volt a kistelepülések központosított könyvellátásának. A tervszerűen működtetett ellátórendszer az akkori járás 26 községi könyvtárára terjedt ki. Az elv olyannyira helyesnek bizonyult, hogy kisebb változtatásokkal ma is ezt alkalmazzák a vonzáskörzet könyvtáraiban.

1969-ben, a járás megszűnésekor körzeti könyvtárrá minősítették vissza a könyvtárt, amelyhez öt letéti könyvtár tartozott. Gazdája a körmendi járási — később városi — könyvtár lett. 1976-ban további községekre terjesztették ki a szentgotthárdi könyvtár ellátórendszerét, s 1981-ben a település három szakszervezeti könyvtárának gondozását-ellátását is átvállalták könyvtárosai.

Az 1983. augusztus 20-i várossá nyilvánítás nem érte teljesen készületlenül a könyvtárt. Igaz, az új rangot a település-kategórián belül is csak közepesen fejlett intézményként kapták, de szándékai és jövőbeni lehetőségei révén rövidesen felzárkózhat a Vas megyei városi könyvtárak elismert színvonalára.

Szentgotthárd kétszeresen is határváros. Az ország legnyugatibb csücskében, az osztrák és a jugoszláv határ közvetlen közelében él a település 6500 lakója. Sajátos földrajzi helyzetére jellemző, hogy a város nyugatabbra fekszik, mint Bécs központja. A határ közelsége érzékelhető hatással van Szentgotthárd utcaképeire. Német, szlovén szavaktól visszhangzik a

szépen tatarozott főutca. A Makk Hetes nevet viselő vendéglő hangulata már hétköznap déltájban is egészen „gemütlich”. Sok családnak van a határ túloldalán ismerőse, rokona. A német nyelvtudás itt nem számít ritkaságnak. Ez a könyvtár idegen nyelvű gyűjteményén és forgalmán is lemérhető. A csatolt falvakkal immár 8517 lakosú városka mégsem elsősorban érdekes „tranzittelepülés”, hanem szépen fejlődő munkásváros. A nagy múltú kaszagyár (ma már RÁBA érdekeltségű üzem), a faáru-gyár, a szövetkezetek és főleg a selyemgyár csaknem háromezer embernek ad kenyeret. A kenyér mellé kultúra is dukál, könyv is kell. A három legnagyobb gyáregységben a városi könyvtár fiókjai gondoskodnak az ott dolgozók könyvellátásáról. Az üzemek területén működő könyvtárak — mint említettük — azelőtt szakszervezeti fenntartásban voltak, s a két hálózat ésszerű megállapodásának eredményeként 1982 elején kerültek a tanácsi könyvtárhoz. Az ilyen megállapodás ma még ritka a magyar közművelődési könyvtárügyben. Pedig a gotthárdi példa is bizonyítja: a presztizs-szemponthoz mellőzésével a nehéz helyzetekben is előbbre lehet jutni. Az átszervezés nem-hogy törést okozott volna, inkább gyorsabb, választékosabb ellátást eredményezett az üzemi dolgozók számára. Elsősorban azért, mert minden tekintetben közelebb kerültek az ellátást szervező könyvtárhoz.

Fejlesztésre várva

A könyvtári szolgálat állományi bázisa megfelel kategóriája jelen átlagának, de elmarad a követelményektől. Az ellátórendszer körzetében levő összes könyvállomány 68 990 kötet volt az elmúlt év végén. Ebből 43 028 a város területén levő szolgáltatópontokon, míg 25 962 kötet az ellátási körzethez tartozó 15 intézményben volt kihelyezve. A várossá nyilvánítással egyelőre nem javultak a könyvtár állományfejlesztési lehetőségei, pedig a felzárkózáshoz a jelenlegi keretek 40—50 százalékos növelése volna indokolt.

A könyvállomány összetétele nem tér el a hasonló könyvtárakétól, a gyűjtemény állaga pedig, hála a Szombathelyi Megyei Könyvtár nagyvonalú könyvkötési szolgáltatásának, kifogástalan. Lényegesen bővíteni kell azonban a könyvtár tájékoztató apparátusát, mert a jelenlegi szűkös olvasósorok kézikönyvtára alig jobb egy „C”-típusú könyvtárénál. Az álló-

mány hiányain könyvtárközi kölcsönzéssel igyekeznek enyhíteni. Az igényesebb olvasók szerencséjére olyan hálózatba tartozik a gotthárdi könyvtár, amelyben gyorsan és jól funkcionál a könyvtárközi kölcsönzés. Gyakori a hálózati központ másolatszolgáltatása is, amelynek révén irodalomjegyzékeket, tájékoztató kérdésekre válaszokat és más könyvtári szolgáltatásokat kapnak a szentgotthárdiak.

A helyismereti gyűjtemény még csak kezdeti állapotban van: csupán mintegy 150 kötetből, túlnyomórészt könyvekből áll. Van viszont egy jól használható helyismereti könyvészetük (*Szentgotthárd történetének bibliográfiája*. Szerk. Pethő Gyula. Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely. 1983. 139 l.), amelyet a hálózati központ munkatársai állítottak össze a település létrejöttének 800. évfordulójára. Az 1573 tételes bibliográfia a források lelőhelyét is közli, ezzel megkönnyíti a használók tájékozódását.

A központi gyűjteménybe 126-féle folyóirat jár. A gyermekkönyvtárban 20 időszak kiadvány olvasható. Több fontos címet azonban hiába keresünk a könyvtárban. A könyvtárosok bővíteni szeretnék a választékot, de érzik, hogy a jelenlegi periodikák folyamatos járatásáért is küzdeniük kell. Az intézmény mintegy ezer tekercset számláló diafilmtára a gyermekkönyvtárban található, a választék, az összetétel ehhez igazodik. Hangzóanyagokat már a jövőre készülve gyűjtenek. Több mint 600 hanglemezüket egyelőre csak iskolák, intézmények részére kölcsönzik, helyben hallgatásukra se helyük, se berendezésük.

A gyűjtemény feltártsága naprakész, szakmailag kifogástalan. Betűrendes szerzői és címszókatalógus, ETO-rendszerű sakkataló-

gus és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár cédu-
láiból összeállított irodalmi cikk-katalógus se-
gíti az állományban való eligazodást.

A könyvtár jelenlegi elhelyezéséről elég
annyit mondani, hogy az teljesen alkalmatlan-
ná teszi az intézményt a városi könyvtári fel-
adatok ellátására. A szakmunkásképző iskolá-
val társbérletben, elhanyagolt régi épületben
szorong, s falai közt az olvasás, illetve a munka
végzése olvasók és dolgozók számára egyaránt
nehezen elviselhető körülmények között fol-
ylik. Átalakíthatatlan, bővíthetetlen a könyv-
tár! A gyermekek sem jártak jobban, akik egy
bérelt üzlethelyiségből kialakított kis szobát
használhatnak, benne néhány ezer könyv, ke-
vés gyermeklap, diafilm. Leülni még egy fél
osztály sem tud. Ilyen helyzetben nem kérhet-
jük számon a magas színvonalú olvasó-nevelő
munkát, új rétegek megnyerését, aktív tájékoz-
tatási tevékenységet, hiszen ezeknek ma még
hiányoznak a feltételei. Amit a sanyarú visz-
onyok között is el lehet érni: a körülményekhez
igazodó, korrekt, megbízható szolgálatot, azt
ma is tapasztalhatja a gotthárdi könyvtárláto-
gató. A könyvtárosok így is vállalkoznak kü-
lönféle rendezvények, író-olvasó találkozók,
előadói estek megszervezésére, mindebben
jócskán támaszkodva a művelődési központ
nagyobb lehetőségeire. A szentgotthárdi
könyvtár sallangtalan olvasószolgálati munká-
ja nemcsak a tárgyi körülményekhez, hanem
elsősorban az olvasói igényekhez igazodik.
Igaz, nincs lehetősége az esetleges lappangó
igényekkel foglalkozni. A megfogalmazott ké-
réseket azonban rendre és érzékelhetően jó
színvonalon teljesíti. E munkájának egyik fon-
tos eleme a hálózati központ rendszeres segítő
tevékenysége, amely a tanácsadástól, a köté-

zeti segítségtől a rendezvények szervezésén át
a tájékoztatósi feladatok megoldásáig, sőt az
állományépítésben, a hiányok pótlásában való
segítségnyújtásig terjed. Ezek igénybevételé-
vel a szentgotthárdiak kitágítják a helyi lehetősé-
geket, és erejüket a fő feladatokra összponto-
síthatják.

A felnőtt részleg nyitvatartási ideje heti 32
óra, a gyermekkönyvtár heti 24 órában látogat-
ható. A csütörtök minden részlegben szünnap,
viszont szombaton délelőtt a felnőtt részleg
nyitva van, délután pedig a gyermekkönyvtár-
ban tartanak szolgálatot. Létszámviszonyaik
javulásával bizonyára napirendre tűzik a nyit-
vatartási idő bővítését is.

Látogatottság — elfogadható színvonalon

A szentgotthárdi olvasók száma 1983-ban
1057 volt, közülük 461-en 14 év alattiak. Ezzel
a központi település 6530 lakosának 27,9 szá-
zalékát tudhatják olvasónak. A jó eredmény
értékét nem csökkenti, hogy szép számmal
akadnak olvasók a környező falvakból is.
Ugyancsak 1983-ban az évi 13 542 könyvtárlá-
togató csaknem 30 ezer kötetet kölcsönzött.
A 27,8 kötetes olvasói érdeklődés kiegyensú-
lyozott forgalmat tükröz. A szorongató helyhi-
ány miatt rendezvényeket csak a könyvtáron
kívül, elsősorban a művelődési központtal kö-
zösen szerveznek. A népesebb gyermekkönyv-
tári programokat rendszerint a közeli iskola
étkezdéjében tudják csak megtartani. A
könyvtár olvasószolgálati módszereire a ha-
gyományos, máshol már bevált módszerek al-
kalmazása a jellemző. Ilyen például a gyer-
mekkönyvtáros által gondozott kis ajánló bib-
liográfiák, illetve a felnőtteknek szerkesztett
könyvjegyzékek sorozata. A könyvtárosok fo-
lyamatosan jó együttműködésre törekednek a
város oktatási intézményeivel. A kölcsönös
előnyök jegyében fogalmazott együttműködési
megállapodásnak jó hatása van például a gim-
náziumi tanulók könyvtárhasználói készségei-
re éppúgy, mint az iskolai könyvtárak rendjé-
re.

A városi könyvtár költségvetésére — amely-
nek kezelését a település gazdasági és műszaki
ellátó szolgálata (GAMESZ) végzi — ma még
inkább csak a nagyközségi jelző illik. Akár a
700 ezer forintos költségvetést, akár a fő fel-
adatok anyagi forrásait külön-külön nézzük, a
szentgotthárdi könyvtár költségvetése erősen

„alultervezett”. „Alulmúlthatatlanul” hiányos és gyenge a könyvtár technikai felszerelése: csupán írógépből, tv-ből, lemezjátszóból áll. Reprográfiai berendezésekről, mikrofilmvasóról, hangstúdióról, videotechnikáról a könyvtárosok csak álmodoznak, pedig az intézmény ellátóközponti szerepkörénél fogva megsokszorozhatná ezeknek az eszközöknek a hasznát.

A hálózati munka folyamatosságát az utóbbi időben nehezítette a szállítóeszköz hiánya. Emiatt a könyvtárak csak kettő-négy alkalommal kaptak könyvet az elmúlt évben. A gond éppen most oldódott meg: a könyvtár és a művelődési központ közös használatú gépkocsit kapott a vonzaskörzet közművelődési munkájának segítésére.

A szentgotthárdi könyvtári ellátórendszer tevékenysége jelenleg 15 könyvtárra terjed ki. A sok átszervezést megélt kis könyvtárak viszonylag szegényes körülmények között működnek. A vonzaskörzet sajátosságai közé tartozik a nemzetiségiek jelenléte. A szlovén anyanyelvű lakosságot a Szombathelyi Megyei Könyvtár könyvanyagából válogatott letétekkel látják el, német nyelvű irodalmat viszont a gotthárdi könyvtár is gyűjt és szolgáltat. E feladat kiemelt voltát igazolja, hogy ottlétemkor éppen az Állami Gorkij Könyvtár munkatársai vizsgálták a nemzetiségiek könyvtári ellátásának helyzetét.

A szentgotthárdi könyvtár leginkább a személyi ellátottságban van elmaradva a városi színvonalától. Hat fiatal könyvtárosa még nem képvisel olyan szakmai erőt, amely a jövőre

nézve is igazán megnyugtató lehetne. Körükben nagy a cserélődés. A könyvtári munkának itt nincs olyan kialakult arculata, amely a hosszabb ideje hivatástudattal együtt dolgozó könyvtári közösségek sajátja. A könyvtárnak létszámában és szakképzettségben, szakmai, közéleti aktivitásban is erősödnie kell ahhoz, hogy a reá váró — részben az általa felkutatandó — igényeknek és feladatoknak eleget tehesen.

*

Lesz-e belátható időn belül elegendő figyelem, pénz, energia a könyvtár szorongató gondjainak megoldására vagy legalább enyhítésére? Óvatosan fogalmazott, de igenlő választ adott erre *Antal Sándor*, a városi tanács művelődésügyi osztályának fiatal vezetője. A derűlátó vélemény oka, hogy mivel a művelődési központ jelenlegi épülete alkalmatlan nagyobb rendezvények, színházi előadások megtartására, számára átalakítják az egyik műemlék jellegű épületet, az úgynevezett magtártemplomot. A megüresedő ház, amely a városközpont egyik legszebb, kétszintes épülete, csekély átalakítással alkalmassá tehető könyvtári célra. Itt csaknem ezer négyzetméter hasznos alapterülettel lehet számolni, ezért a könyvtár végleges elhelyezésére is megfelelőnek látszik. Ha ezt az épületet megkapná, Szentgotthárdon megvalósulna a könyvtárügy fejlesztésének legfontosabb feltétele, amelyhez sok-sok munkával a többit majd fokozatosan megteremtik.

Kertész Károly

Tóth László felvételei

